

HET HEMELSE GERECHT

(Gebaseerd op de 'Gijsbrecht van Amstel' van Vondel)

Historische eenakter

door

ANK ENGEL

TONEELUITGEVERIJ VINK B.V.

Tel: 072 - 5 11 24 07

E-mail: info@toneeluitgeverijvink.nl

Website: www.toneeluitgeverijvink.nl

VOORWAARDEN

Alle amateurverenigingen die het stuk: **HET HEMELSE GERECHT** gaan opvoeren, dienen in alle programmaboekjes, posters, advertenties en eventuele andere publicaties de volledige naam van de oorspronkelijke auteur: **ANK ENGEL** te vermelden.

De naam van de auteur moet verschijnen op een aparte regel, waar geen andere naam wordt genoemd.

Direct daarop volgend de titel van het stuk.

De naam van de auteur mag niet minder groot zijn dan 50% van de lettergrootte van de titel.

U dient tevens te vermelden dat u deze opvoering mag geven met speciale toestemming van het I.B.V.A. Holland bv te Alkmaar.

© **2025 Anco Entertainment bv - Toneeluitgeverij Vink bv**

Internet: www.toneeluitgeverijvink.nl

E-mail: info@toneeluitgeverijvink.nl

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, verfilming, video opname, internet vertoning (YouTube e.d.) of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van I.B.V.A. HOLLAND bv te Alkmaar, welk bureau in deze namens de Uitgever optreedt.

Het is niet toegestaan de tekst te wijzigen en/of te bewerken zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van I.B.V.A. HOLLAND bv te Alkmaar, welk bureau in deze namens de Uitgever optreedt.

Vergunning tot opvoering van dit toneelwerk moet worden aangevraagd bij het Auteursrechtenbureau **I.B.V.A. HOLLAND bv**

Postbus 363

1800 AJ Alkmaar

Telefoon 072 - 5112135

Website: www.ibva.nl

Email: info@ibva.nl

ING bank: 81356 – IBAN: NL08INGB0000081356 BIC: INGBNL2A

Geen enkele andere instantie dan het IBVA heeft de bevoegdheid genoemde rechten van u te claimen, of te innen.

Auteursrechten betekenen het honorarium (loon!) voor de auteur van wiens werk door u gebruik wordt gemaakt!

Auteursrechten moeten betaald worden voor elke voorstelling, dus ook voor try-outs, generale repetities met publiek, voorstellingen in/voor zorginstellingen, scholen e.d.

Vergunning tot opvoering:

1. Aankoop van minimaal **5** tekstboekjes bij de uitgever.
2. U vult het aanvraagformulier in op www.ibva.nl of u zendt de aanvraagkaart (tevens bewijs van aankoop), met uw gegevens, naar I.B.V.A. Holland. Uw aanvraag dient tenminste **drie weken voor de eerste opvoering** in bezit te zijn van I.B.V.A. Holland.
3. U krijgt daarop de nota toegestuurd. Na betaling wordt u de vereiste vergunning toegestuurd.

Vergunning tot HER-opvoering(en):

1. U vult het aanvraagformulier in op www.ibva.nl of u zendt de aanvraagkaart met uw gegevens naar I.B.V.A. Holland. Uw aanvraag dient tenminste **drie weken voor de eerste opvoering** in bezit te zijn van I.B.V.A. Holland.
2. U krijgt daarop de nota toegestuurd. Na betaling wordt u de vereiste vergunning toegestuurd.

Opvoeringen zonder vergunning zijn niet toegestaan en strafbaar op grond van de Auteurswet 1912. Zij worden gerechtelijk vervolgd, terwijl de geldende rechten met 100% worden verhoogd. Het tarief wordt met 20% verhoogd voor opvoeringen waarvoor geen toestemming werd aangevraagd binnen drie weken voorafgaand aan de voorstelling.

Het is verboden gebruik te maken van gekregen, geleende, gehuurde of van anderen dan de uitgever gekochte tekstboekjes.

Rechten BELGIË: Toneelfonds JANSSENS, afd. Auteursrechten.

E-mail: rechten@toneelfonds.be. **Telefoon:** (03)3.66.44.00.

Geen enkele andere instantie heeft de bevoegdheid genoemde rechten van u te claimen, of te innen.

PERSONEN:

Machteld - Machteld, de al overleden nicht van Gijsbrecht, introduceert het stuk bij het publiek. Zij vraagt aan Gijsbrecht zijn geschiedenis te vertellen en blijft in de buurt terwijl die geschiedenis zich afspeelt in een soort flashbacks. Zij is een verteller en lijkt ook een beetje op de geest van Dickens, die de hoofdpersoon zijn geschiedenis laat zien.

Gijsbrecht - Gijsbrecht is de heer van Amstelland. Hij wordt beschuldigd van de moord op Floris V in 1296. Hij verdedigt zijn stad tegen de Kennemerlanders en de Haarlemmermeeders.

Badeloch - Badeloch is de vrouw van Gijsbrecht. Zij is hem zeer trouw en weigert met haar kinderen te vertrekken zonder haar man. Ze vluchten uiteindelijk samen.

Arend - De broer van Gijsbrecht. Hij neemt de taak op zich Badeloch en haar kinderen te beschermen, maar hij sneuvelt in de strijd.

Rafaël - Rafaël is de aartsengel die zich over Gijsbrecht en Badeloch ontfermt.

(Voor 2 dames en 3 heren. Eventueel werken met dubbelrollen kan. Er is rekening mee gehouden door bepaalde personages niet tegelijkertijd op het toneel te laten verschijnen en tijd te geven om zich om te kleden. De rol van Rafaël zou ook gespeeld kunnen worden door een actrice)

DECOR:

Op het toneel staan een tafel en een stoel.

EERSTE BEDRIJF

(op het toneel staan een tafel en een stoel. Op de stoel zit Gijsbrecht met zijn rug naar het publiek. Het gordijn van het toneel is nog dicht. Het publiek ziet Gijsbrecht pas als Machteld het gordijn opent. Machteld, gekleed in het gewaad van een geest, komt op het toneel aan de zijkant voor het gordijn. Zij introduceert het stuk)

MACHTELD: *(heeft de tekst van Vondel in haar handen en leest plechtig voor)*

“Het hemelsche gerecht heeft zich ten langen leste ontferremt over my, en mijn benaede veste, En arme burglary; en, op mijn volx gebedt en dagelijx geschrey, de bange stadt ontzet. De vyant, zonder dat wy uitkomst durfden hoopen, is zonder slag of stoot van zelf het velt verlopen.”

(ze kijkt op van haar papier en richt zich tot het publiek)

Geëerd publiek, wees niet bang, ik zal u niet langer plagen met Vondels 17^e eeuwse taal. Zijn spraak mag moeilijk zijn voor ons, maar de geschiedenis van Gijsbrecht en zijn stad aan de Amstel is boeiend en zijn woorden zijn oprecht. Dus laat hem spreken en u vertellen wat hij heeft beleefd. *(ze opent het gordijn. Gijsbrecht zit met zijn hoofd op zijn armen aan de tafel. Machteld tikt hem op zijn schouder/rug)* Wakker worden! Wakker worden!

GIJSBRECHT: *(keert zich om)* Ach, Machteld, ben je daar nu weer? Waarmee kom je mij vandaag kwellen?

MACHTELD: Niet kwellen, heer van Amstel, mijn oom. Ik vraag u slechts uw verhaal te vertellen, zonder schroom, aan mij en uw publiek. *(zij loopt weg en gaat zitten aan de zijkant van het toneel in afwachting van het verhaal)*

GIJSBRECHT: Welnu, ik zal u ter wille zijn. Mijn stad, mijn Amsterdam, werd door vijanden belaagd, door Kennemer- en Waterlanders. Het duurde wel een jaar. Zij hadden een eed gezworen, dat mijn grondgebied en mijn eer in puin zouden worden gelegd. Ze namen wraak voor de moord op hun heer graaf Floris V. Maar daar ben ik niet schuldig aan. Mijn neef Van Velzen en mijn zwager Van Woerden hebben mij er listig bij betrokken, maar toen zij probeerden de graaf met geweld naar Engeland te verslepen, heb ik in het algemeen belang hun plannen afgewezen. *(heftig en emotioneel)* Ik ben onschuldig! Ik

ben onschuldig!

Maar eindelijk, eindelijk was er gerechtigheid voor mijn in het nauw gedreven stad en voor mijn arme burgerij. Wij waren bevrijd, ontzet. De vijand was onverwachts, wie had het durven hopen, verdwenen, weg gelopen, ja waarachtig zonder slag of stoot. Zij namen de wijk. Het beleg was voorbij. Wij, Amsterdammers, waren echt vrij. Wie zou hier niet over spreken? Het hele land allicht!!

MACHTELD: Maar toen was er dat schip, dat schip vol waardevol hout. Ach, oom Gijsbrecht, toen ging het mis, toen ging het fout.

GIJSBRECHT: Ach, praat me niet van dat schip, nicht Machteld. Daar heb ik het liever niet over! *(hij draait zich om en keert zich af van het publiek en Machteld)*

MACHTELD: *(wendt zich tot het publiek)* Kent u het verhaal van Aeneas? Ja, inderdaad, Aeneas van Troje. De Grieken belegerden zijn stad en hij dacht, dat de vijand was verdwenen. Het grote houten paard, dat zij achterlieten voor de poorten van de stad, liet hij binnen. Er zaten Griekse soldaten in de buik van het paard.

Gerechtigheid voor mijn benauwde veste? Gerechtigheid voor Troje? Voor Amsterdam? Vergeet het maar.

Het Zeepaard, een schip beladen met kostbaar hout, zo dacht men, maar ...het was niet zoals gedacht. Gijsbrecht, goed van vertrouwen, maar toch wel bekend met de oude mythen en geen hebzuchtig man, maakte dezelfde fout als Troje en haalde het schip binnen in de haven van Amsterdam, jawel, met vijanden en al.

Och, arme! En dat op Kerstmis, een geboortefeest en een bevrijdingsfeest. Dubbel, maar het werd niets, een nederlaag. Och, arme Gijsbrecht, mijn arme oom! En ik kwam in de nacht om mijn tante Badeloch te zeggen wat er zou gebeuren, in een droom, die tot een nachtmerrie geworden is, tevergeefs want het mocht niet baten. Och, oom, je wou mij niet geloven. Het verging mij als Cassandra in Troje, die steeds ook tevergeefs gewaarschuwd heeft. En dat na alles wat mij is overkomen. Waarom, waarom liet jij het schip binnen in de haven van de stad? Waarom deed je dat?

GIJSBRECHT: *(draait zich om)* Ach, had ik dat niet gedaan, wie zegt dat Amsterdam dan niet verloren was? Dat niet een andere list ...dat onze vijanden geen andere streek hadden uitgehaald. Zij

hadden het waarachtig niet opgegeven. En Vosmeer, die heeft mij geïnformeerd over het schip. Er was niets mee aan de hand en alles wat hij zei, dat nam ik aan, dat dat de waarheid was, dat hij de waarheid sprak.

Daar komt nog bij dat Willebrord, de prior van het Kartuizerklooster, heeft verklaard dat er sprake was van onderlinge twist. Daarom hebben onze vijanden de aftocht geblazen. Zo vreemd is dat toch niet?

MACHTELD: Vosmeer? Vosmeer? Dat was een bedrieger, een spion, een landverrader. Hij heeft jou wijsgemaakt dat de vijand de strijd had opgegeven en hij zorgde ervoor dat het schip werd binnengehaald in de stad. Je bent te goedgegelovig en ik kan niets meer voor je doen.

Ik laat je nu alleen, oom Gijsbrecht. De tijd die mij is gegeven, is om. Je hebt de strijd nog steeds niet opgegeven. En ik...ik kan je niet tot reden brengen. *(zij vertrekt)*

TWEEDE BEDRIJF

GIJSBRECHT: *(staat op, wankelt een beetje, grijpt zich vast aan de stoel en zucht diep)* Ach, wat nu? Machteld kan mij toch niet voorschrijven wat ik moet doen? De strijd niet voortzetten? Ik weet wat haar is overkomen, wat haar is aangedaan. Ik was niet schuldig aan de moord op haar belager, die haar tot wanhoop dreef. Graaf Floris V heeft zijn dood verdiend, omdat hij zich aan haar vergreep en zij uit wanhoop zelfmoord heeft gepleegd. Had ik haar moeten wreken? Dat heb ik niet gedaan, maar zo kan het toch ook niet verder gaan. *(hij grijpt zijn zwaard en vertrekt)* Ach, ik ga ook. Ik heb het nog niet opgegeven.

(als hij is verdwenen, horen we aan de andere kant van het toneel gestommel en gerommel. Arend, de broer van Gijsbrecht, teruggekeerd van het klooster, is Badeloch, zijn schoonzuster tegengekomen. Ze komen samen de kamer in)

BADELOCH: Mijn zwager, Arend, mijn broeder ! Wat is dit nu? Bent u alleen? Waar is mijn man? Is hij dood?

AREND: Nee, nee.

BADELOCH: Wat voor boodschap hebt u? Zeg het mij eerlijk als hij wel dood is. Zeg het mij!!

AREND: Ik heb hem bij het stadhuis gezien en daar was hij nog in leven.

BADELOCH: Waar kan hij dan zijn, mijn troost, mijn hoop, mijn man? U hebt uw belofte niet gehouden. U zou niet zonder hem wederkeren.

AREND: Wanhoop niet. Wacht rustig af. Hij zal zo heus wel komen.

BADELOCH: Vertel mij, vertel mij hoe het u is vergaan. Vertel mij alles.

AREND: Ach, als je het dan zo graag wilt horen, als je aandringt, dan zal ik verslag doen. Het was een drama, waarachtig om te huilen. Maar Gijsbrecht bracht iedereen op de been om te redden wat er te redden viel. Bruggen werden afgebroken. De dam, de toegang tot het stadhuis, werd afgezet met alle middelen die men kon vinden. Maar helaas, het was te laat. Er waren vele doden en op alle kruispunten heel veel soldaten. De verbijstering was groot. Die grote sterke stad, waar iedereen ontzag voor had, ging plotseling te gronde. Aan beide kanten steeg het aantal lijken, aanhangers van de graaf, Kennemerlanders en

Amsterdammers. Onze kennis van straten, wegen en bruggen en de volle maan waren in ons voordeel, maar.... *(Arend zwijgt even en veegt zijn voorhoofd af met een zakdoek)*

BADELOCH: *(ongeduldig)* Vertel, vertel verder, alsjeblieft. Ik wil toch alles weten.

AREND: Pas op, het wordt nog erger, ondragelijk. De kerk, gebouwd ter ere van Catharina en Maria, werd belaagd. Wij schoten te hulp maar de deur was al open gebeukt met een stormram. Op alle vierendertig altaren lagen de doden opgestapeld. Het volk, op de vlucht, zat overal, probeerde zich nog te weren, gooide met stenen. De vrouwen huilden. Hier en daar zwierven kinderen. Er waren ook plundersaars. Er werd gevochten om Maria's beeld. Er werden miskelken, kazuifels en koorkappen met kostbare gesteenten, parels, gebruikt op hoogtijdagen, meegesleept. De vijand was te sterk. Wij moesten wijken uit de kerk. Neef Heemskerk stierf en ook Polanen, die hem te hulp kwam. Er vielen nog meer slachtoffers. Onze broer Willem stierf op het hoogaltaar. Priesterkleed noch relikwie kon hem redden.

BADELOCH: Vertel mij ook de rest. Nu voel ik mij toch al zo beroerd, dat ik ook alles horen wil. Hoe kon mijn man scheiden van zijn bloedverwanten?

AREND: In alle rampen hield hij dapper vol. Hij deed er alles aan om ervoor te zorgen dat de dam niet zou bezwijken. De vijand wilde erdoor heen breken zoals een waterstroom door een sluis. Nadat het volk een uur lang de Dam had verdedigd, zag het de kerk branden en in lichter laaie staan. En toen het kreten van doodsnoed hoorde en zag hoe mensen van de torenspitsen sprongen, verloren zij de moed en was het nog slechts ieder voor zich, vluchten waar men kan.

BADELOCH: En Gijsbrecht, mijn man? Mijn arme man?

AREND: Mijn broeder riep: 'Ga snel naar het slot en zorg voor mijn vrouw en kinderen. Hijzelf ging naar het stadhuis en hield als laatste stand. Ik werd onderweg opgehouden, maar ik kom nu de burcht verdedigen. En ik hoop dat de heer God Gijsbrecht, mijn broeder, zal sparen.

Als u het hele stuk wilt lezen dan kunt u via www.toneeluitgeverijvink.nl de tekst bestellen en toevoegen aan uw zichtzending.

Voor advies of vragen helpen wij u graag.

 info@toneeluitgeverijvink.nl

 072 5112407

“Samenspelen” is ons motto